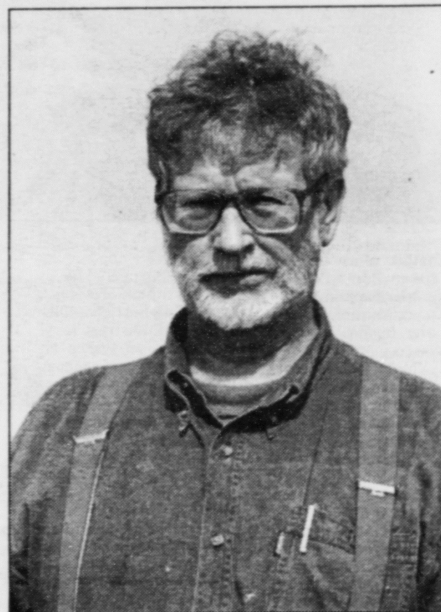
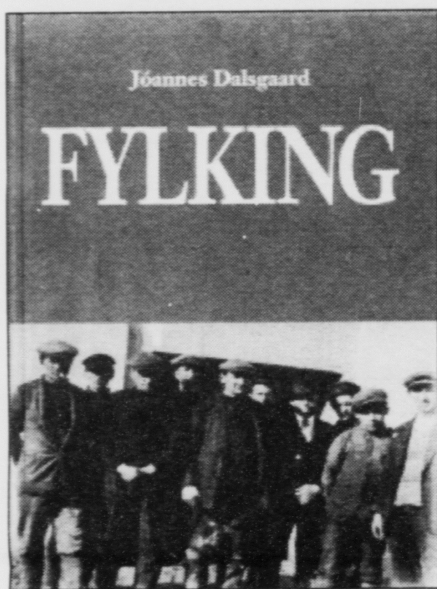

Arbejdernes sammenhold og virke i Tvøroyri i 75 år

af Vagn Váhlín

I 1915 grundlagdes i Tvøroyri det arbejderforbund, Enigheden, hvis fortsættelse under navn af, Fylking, nu i flere generationer har betydet så meget for menigmand og samfund i Tvøroyri.

Landsarkivar Jóannes Dalsgaard har læseværdigt og fagligt solidt skildret den historie i sin afhandling »Fylking, 75 ár«, som han i dag, 24. maj 1997, i Nordens hus forsvarede for den første Ph.D.-grad aflagt på Færøerne. Vagn Váhlín fra Århus universitet, docent og kyndig i færøske forhold anmelder her bogen.

Fróðskaparsetur Føroya

På vej hjem fra en doktorafhandling ved Lunds universitet i 1984 blev jeg for første gang klar over planerne om at omdanne det ærværdige færøske akademi til et egentlig universitet. Det har været mig en glæde og en ære såvel fra afstand som fra fløjen og mere centralt – fx i flere bedømmelsesudvalg – at følge den positive udvikling, som først planerne om og siden virkeliggørelsen af det nye universitet har gennemgået. De sidste 200 års europæiske erfaring har vist, at et selvstændigt universitet har været og er en af de centrale faktorer i legemliggørelsen af en moderne nation. Om det er stort eller lille er af mindre vigtighed, blot det dér på videnskabelig forsvarlig vis forskes i, undervises i og formidles om nationens centrale kulturelle og naturvidenskabelige forhold, dvs. sprog, historie og folkelig kultur såvel som fin-kultur samt de særlige biologiske og naturmæssige forhold i området.

Omvendt dette *indudrettede* perspektiv er det også væsentligt, at et nyt og lille universitet har et udstrakt *samarbejde* med og er *åbent* over for nye strømninger fra andre og større universiteter. Uden sådanne *udadvendte* perspektiver og handlingsmønstre i praksis vil det nye universitet ellers

nemt forfalde til navlebeskuende selvtilstrækkelighed og i stedet for at være en blussende fakkell for oplysningens ånd blive en svagt ulmende og surtrygende åndelig tøv på røgstuens arne. At finde den rette afvejning af disse to dimensioner: den indadrettede bidragsydelse til færøskhedens sunde fremme og den udadrettede modtager og omdanner af tidens fornemste viden og mest levende åndelige strømninger, – se det er et universitets rette, men også vanskelige målsætning. Mange kan have forskellige meninger om målets opfyldelse og iværksættelse; men for mig er der ingen tvivl om, at Fróðskaparsetrið og dets ledelse har arbejdet og bevæget sig målbevidst og ad den rette vej.

Det er et af universitetets fornemste opgaver at modtage og lade bedømme og tildele universitetets verdens højeste grader, Ph.D. og dr.phil. Der er derfor en grund til at lykønske Fróðskaparsetur Føroya med, at dets første Ph.D. afhandling er et så fagligt solidt, omfattende (651 s.) og læseværdigt arbejde, som Jóannes Dalsgaards bog.

Bogens indehold

Efter en 74 sider lang forhistorie dækker den egentlige gennemgang af arbejderbevægelsens organisation og virke i Tvøroyri fra

ca. 1915 til 1950'erne omkring 450 kildebelagte og velillustrerede sider efterfulgt af ca. 60 sider med hovedtræk af udviklingen i de sidste 40-50 år. Skildringen er suppleret med mange og oversigtbare statistikker over lønforhold m.v., og det videnskabelige apparat baggest i bogen fylder ikke mindre end 60 sider med registre, noter, kildematerialefortegnelser etc. Den videnskabelige grundighed har fået sit, men alligevel er hovedindtrykket, at det i bedste forstand er en *folkelig* bog, skrevet om *folket* og læselig af *folket*, trods sit omfang.

Med udgangspunkt i en medfølelse for og forståelse af almindelige menneskers ofte hårde og trange hverdagsliv (fx s. 71.) skildrer forfatteren, hvorledes arbejderne i og omkring den driftige by Tvøroyri organiserede sig under Første Verdenskrig – først i 1915 til forsvar af rimelige løn- og arbejdsforhold i sammenslutningen, »Enigheden« og senere fra 1920'erne i tæt samvirke med den politiske arbejderbevægelse. Navnet ændredes fra det danske »Enigheden« til det færøske »Fylking«, og arbejderbevægelsen engagerede sig fra o. 1930 i en række kooperative virksomheder, som især, trawlerdrift og kulminedrift.

Kampen om pengelønnen

Trods flere kampe derimod og bred opslutning blandt de arbejdende klasser måtte arbejderforeningen i Tvøroyri helt til 1933 acceptere, at lønnen ikke af redere, fabriksejere og storkøbmand blev udbetalt i kontanter, men i varer og efter opnotering i bog. Dvs. at arbejderne ikke kunne handle efter, hvor en given vare var billigst og ej heller kunne gennemskue om *forholdet* mellem den på bog indsatte løn og de udleverede varer var rimelig. Endelig betød dette, at arbejderne både direkte og indirekte bidrog til kapitalernes samlede likviditet – og dermed til disses forretningsrisiko – uden selv at få fordele deraf. Løsningen blev efter en sej modstand fra arbejds-giverne, at lønningerne i mere end en menneskealder udbetaltes via arbejderforeningens lønkontor.

Kulminedrift

Af de mange og spændende afsnit, fx om fiskeri og vilkår under Anden Verdenskrig, vil jeg af tid- og pladshensyn kun fremhæve det om kulbrydningen 1928-1971 i Rangabotnen, s. 333-415, 432-456, 508-14. At der har været udmærkede kulforekomster på Færøerne og især på Suðuroy har været kendt i hvert fald siden 1600-tallet og den ældre brydningsmetode er bl.a. vist på Borns kort fra 1791 (s. 337). Gentagne gange, bl.a. af amtmand

Pløyen o. 1840 og under Første Verdenskrig har man søgt en mere systematisk kulbrydning, men uden større fremgang. Arbejdsløsheden sidst i 1920'erne fik arbejderbevægelsen i Tvøroyri til at tage sagen op både politisk i Lagtinget og via kontakter til den danske arbejderbevægelse, Arbejdernes Kooperative Brændselsforretning i København og Staunings regering. Sidst i 1930'erne kom produktionen rigtig i gang med såvel statsstøtte og private midler og kooperative bidrag, ligesom også de værdifulde lervejkomster blev inddraget. I 1939 brød man 5.411 tons kul.

Arbejdet var slidsomt og selvom teknikken forbedredes var arbejdsforholdene tunge og helbredsnedbrydende – se fx foto s. 387 og de mange beretninger i teksten fra minearbejderne. I 1937 blev kulminearbejderne en særlig afdeling af »Fylking«, og minen var en af byens største arbejdspladser i mange år. Alvorlige problemer men Anden Verdenskrigs komme bragte det hidtidige kulfirma i dybe vanskeligheder. Derefter overtog arbejderbevægelsen med Arbejdsmannta Kolavirki i samarbejde med myndighederne driften af minen med en produktion på o. 5.000 ton om året under krigen (s. 456). I de bedste år var der ansat o. 70 mand ved minebryd-

ningen, men i 1950'erne og 60'erne faldt dette til o. 25 mand. Skiftet i energiforbruget til el. og olie og konkurrencen fra bedre og billigere kul gjorde en lukning af minen uundgåelig i 1971. Men under krigen og som en skaber af mange arbejdspladser var minen af største væsentlighed både for Tvøroyri og for Færøerne. Ved sin indsats omkring mine-driften viste »Fylking« sin betydning for samfundet. Det dokumenterede her klart, at den gamle myte om, at arbejderne ikke selv kan drive en virksomhed effektivt, ikke har noget på sig, når blot omstændighederne er rigtige.

Fylking indsats og betydning

Det væsentlige helt til 1950'erne var lokalt den løbende kamp mod byens arbejds-givere for bedring af løn- og arbejdsforhold. Derefter overtoges disse forhold af de centraliserede forhandlinger mellem Færøernes arbejds-giverforening. Langsomt afvikledes frem til 1990'erne en lang række funktioner, men dele af de kooperative foretagender holdt længe ud. Det politiske arbejde på lokalt hold og nationalt i Lagtinget varetoges af et stadigt mere professionaliseret socialdemokrati.

Gennem hele perioden ser vi, at »Fylking« konstant, men med forskellige